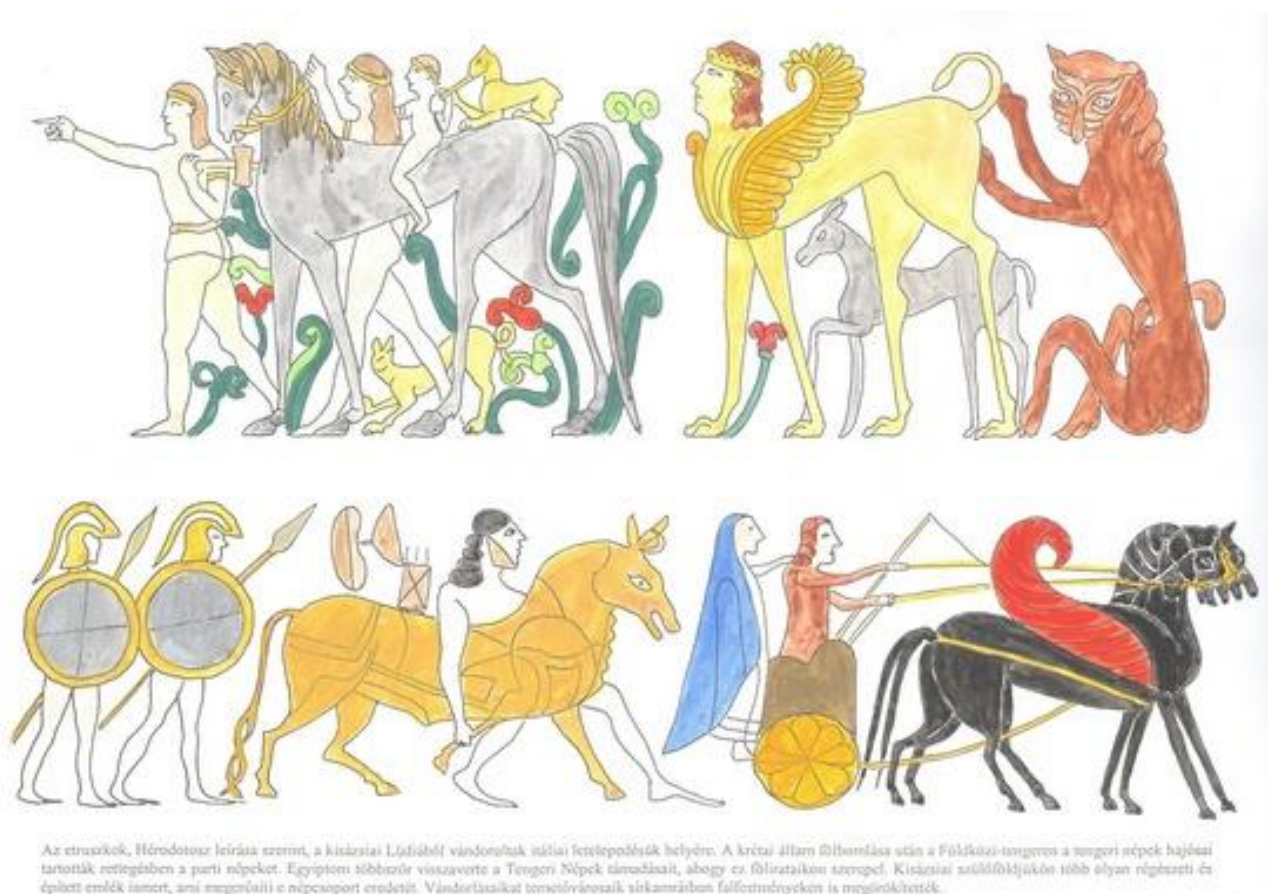

Bérczi Szaniszló : Etruszk, római és toszkániai művészet

Nyugat-Euráziának vannak művészetekkel gazdagon rétegzett tájai. Ezek között is kiemelkedően kedvelt, ismert és csodált az a művészeti hagyomány, amely az egykori etruszk nép itáliai földjén a Kr. e. 1 évezredben létrejött. Az évezred elején érkeztek a fejlett keleti kultúrákat magukkal hozó hajós népek Itália földjére, mocsarakat csapoltak le, kőből városokat építettek, gazdag ipart, fémművességet hoztak létre.

1. ábra. A vándorló etruszkok gazdag műveltségi örökséget hoztak Kisáziából is.

A szomszédos itáliai törzsekkel versenyezve fejlődtek azzá az etruszk városi szövetséggé, amely a korai Rómának három királyt is adott. Később azonban az etruszkok alulmaradtak a latin törzsekkel vívott harcban és munkájuk beépült Római Birodalom műveltségébe. Róma első császára, Oktáviánusz is, a későbbi Augusztusz császár, ősi etruszk családból származott. Etruszk család sarja volt a máig szép emlékű Mecénás, aki a fölvirágzó Róma költőit is támogatta. A Római Birodalom meggyengülése, majd összeomlása után Itália városállamokra tagolódott.

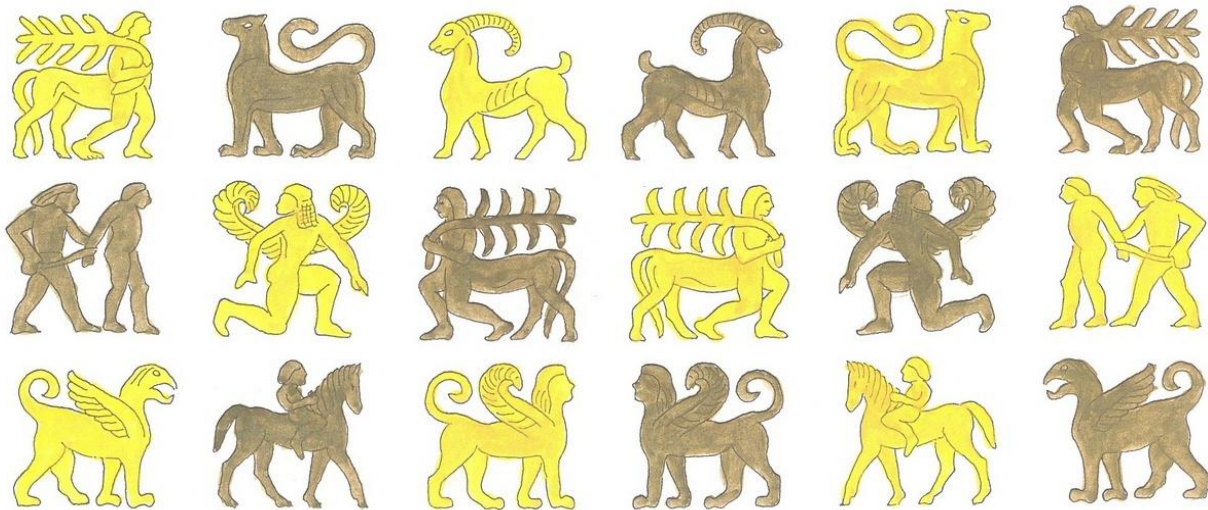

2. ábra. Az etruszk kerámiák gyakran mutatnak görögös jelleget, mint ezen a tálon a birkózók és a körülöttük táncoló asszonyok.

Tartományi nevén Toszkána az, amelyben az etruszk hagyományok mint-egy ismét föltámadtak és Firenze központtal a reneszánsz fölvirágzást adták Európának. A halhatatlan emlékű Michelangelo talán az az alkotó mester, aki örök időkre emlékeztetéssé tette számunkra az etruszk művészetet. Nemcsak a szobrászatban, hanem a festészetben és az építészetben is maradandót alkotott. Néhány alkotásáról elmondható, hogy folytatja az akkor már 2500 éves etruszk hagyományokat.

Ennek legszebb példája az a szoborcsoport, amelyből Budapesten is legalább félszáz található a milleneumi főváros építészetének alkotásain. A Medici hercegek síremléke az a nagyszerű szoborcsoport, melynek mellékalakjain etruszk síremlékekről vett emberalakokat töltött meg étellel, és a Hajnal és az Alkony, a Nappal és az Éjszaka allegorikus szobrai látjuk díszes ablakpárkányokon ma is, nem csak Budapesten, de szerte Európában. **Az etruszk művészet, s folytatása a római és toszkánai művészet, gazdag tárháza a műveltségek**

az etruszk városok építészetében megjelenik. Viaduktok épülnek boltíves szerkezettel. A mérnöki építészetet Róma fölvirágoztatja birodalomszervező munkája során. A nagy távolságokon át vizet szállító völgyhidak mellett a boltív a középületeken is elterjed, elsősorban kapuzatokon, de később már a nagy római színházéptmény, a cirkusz legfőbb díszítőeleme lesz. Legismertebb az Etrúriával határos területen, Rómában megépült Kolosseum boltívsora, de a Földközi-tenger medencéjét körbevevő római államoknak csaknem mindegyikében máig fennmaradt, ha romos állapotban is, egy-egy ilyen építészeti tanú arról, hogy egy rendkívül fejlett műveltségű nép találmányait, vívmányait, életminőségét egy-egy szervező birodalom sokak számára elérhetővé teheti. Ez a műszaki művészeti szál az, amely szintén nagyszerű alkotóban csúcsosodik ki a reneszánsz idején: Leonardo da Vinciben. Az ő gépei, mozgástanulmányai, tervei és megvalósított szerkezetei is mind az egykori fejlett etruszk műveltség időben már távoli, de erejében annál elevenebb hatásáról tanúskodnak.

5. ábra. Egy ókori etruszk szarkofágon szereplő lovasok és szárnyas állatalakok.

Az etruszkok, Hérodotosz leírása szerint, a kisázsiai Lúdiából vándoroltak itáliai letelepedésük helyére. A krétai állam fölbomlása után a Földközi-tengeren a tengeri népek hajósai tartották rettegésben a parti népeket. Egyiptom többször visszaverte a Tengeri Népek támadásait, ahogy ez fölirataikon szerepel. Kisázsiai szülőföldjükön több olyan régészeti és épített emlék ismert, ami megerősíti e népcsoport eredetét. Összetett hagyományaik jelentős számú mezopotámiai művészeti örökséget is megőriztek. Ilyen az állatküzdelmi jelenetek ábrázolása, a leginkább szkíta művészeti körből ismert fejedelmi arany-ékszer, a pektorál, és ilyen az arclemezes szemfedő is. A fejlett fémművesség is kisázsiai eredetű hagyományuk.

Államszervezetük a városállamok szövetsége volt. A város építését törvények szabályozták. A városfal helyét szertartások tevékenységgel jelölték ki, szántották körbe. A kapuzat helyén fölemelték az ekét, mert azon a helyen később is átjárás történt. Két merőleges utat jelöltek ki a város tengelyétül: egy észak-déli és egy kelet-nyugati irányút. A kettő találkozásánál szent kutat ástak. A megépített falat gondosan őrizték, megközelíteni sem volt szabad. A közép-itáliai pásztornépekből formálódó rómaiak fokozatosan hódították meg az etruszk városokat. A rómaiakkal vívott harcokban a nők is részt vettek. A kínzásai női harcosok, az amazonok emléket a görögök is megőrizték és templomaik homlokzatán szoborcsoportokban megőrizték.

Kínzásiban a hetiták szerveztek egy birodalmat a Kr. e. 2. évezred második felében. Könyvtáruk 8 nyelven írt anyaga arról tanúsít, hogy 8 népi szövetségen a hetiták álltak. A Kr. e. 2. évezred végén a hetiták legyőztek. Az egyik kínzásai államnak, a földöz királyságnak a hagyomány szerint a király egykor őrség mint osztotta kenti népet. Azoknak, akiknek el kellett hagyniuk a szülőföldet, Türensöz királyi lett a vezetője. Hosszú és kalandos tengeri vándorlás után jutottak el az itáliai partokra, ahol letelepedtek. Letelepedésük srin helyén a partok előtt a tengeri ma is Tirén-tengernek nevezik. Összelet hagyományaikban, alkotásaikban jelenős számú kínzásai, hetiták és mezopotámiai művészi és művelési örökség is megőrződött.

6. Az etruszkok sokáig harcoltak az őket fokozatosan kiszorító és legyőző rómaiakkal.

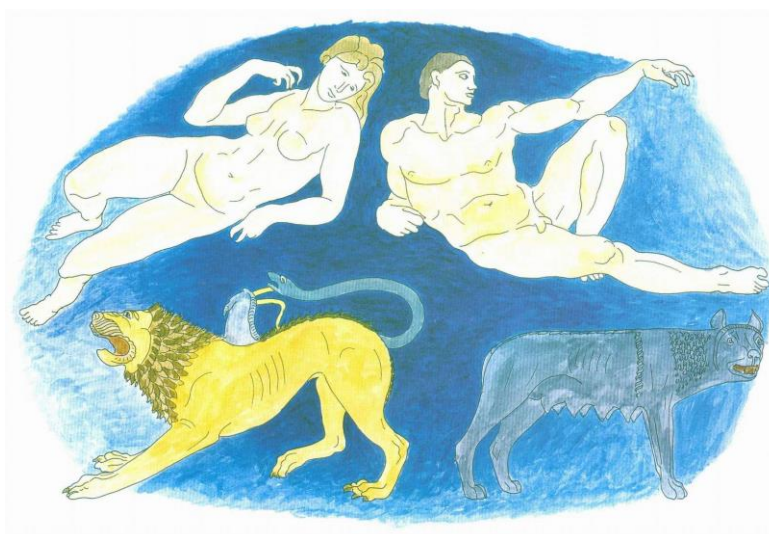
Jelentős vasipart fejlesztettek ki az etrúriai Elba-szigeti vasbányák kiaknázásával. Van néhány feltűnően kimagasló művészeti alkotásuk, mely átvészelte az évezredek. Egyik ilyen mestermű az arezzói oroslán, a másik a római (kapitóliumi) anyafarkas, melyhez később Pollaiuolo készítette el a két római városalapítónak, Romulusznak és Rémusznak a gyermekszobrát, már a reneszánsz idején. Mesterművek az egykori városfalak is, s az azokon nyitott díszes kapuk, faragott kőből épített házaik és síremlékeik. Ezeket félgömb boltozat fedte, kívül földdel borították be őket. Festészetük ezekben a sírkamrákban tanulmányozható. Stílusa és gazdagsága a krétaihoz és a dél-itáliaihoz mérhető. Jól ismertek a Vezúv kitörésekor elpusztult Pompei és Herkulaneum falfestményei. Ezek párjai találhatóak meg az etrúriai sírkamrákban. Számptalan hétköznapi eszközünk legkorábban az etruszkoknál található meg. Összegzésként elmondhatjuk, hogy az etruszkok a fejlett őskori és ókori kelet műveltségét hozták magukkal s terjesztették el Itáliában.

Államszervezetük a városállamok szövetsége volt. A város építését törvények szabályozták. A városfal helyét szertartások tevékenységgel jelölték ki, szántották körbe. A kapuzat helyén fölemelték az ekét, mert azon a helyen később is átjárás történt. Két merőleges utat jelöltek ki a város tengelyétül: egy észak-déli és egy kelet-nyugati irányút. A kettő találkozásánál szent kutat ástak. A megépített falat gondosan őrizték, megközelíteni sem volt szabad. A közép-itáliai pásztornépekből formálódó rómaiak fokozatosan hódították meg az etruszk városokat. A mai Róma területén egykor több etruszk város állt. A legismertebb Veii, itt maradt fönn a szép arcú veii Apolló szobor az etruszk templom homlokzatáról.

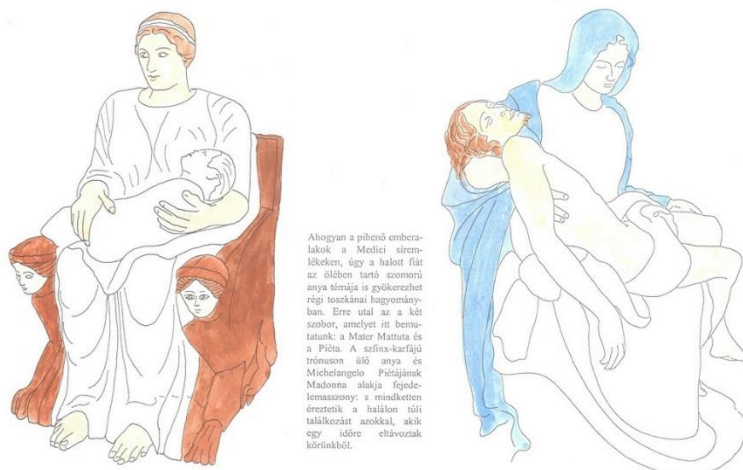
7. ábra. A füzet első borítóján balra egy családi síremlék könyöklő házaspár alakját láthatjuk Cerviteri temetőjéből. A könyöklő emberalak ábrázolása annyira megtetszett Michelangelonak, hogy a Medici síremlék Hajnal alakjában is ezt az elrendezést alkotta meg.

Az etruszk templom más szerkezetű volt, mint a görögök temploma - más hagyományokból táplálkozott építészetük. Oszlopok által tartott nyitott előcsarnok állt a zárt belső szentély előtt. A szentélyben etruszk istenhármas szobra állt. Ezt az istenhármaszt, Júnó, Jupiter és Minerva alakjában már római istenekkel, később a rómaiak is átvették.

8. ábra. A füzet hátsó borítóján egy-egy könyöklő alak Firenzéből, a Medici síremlékről és Rómából, a Sixtus-kápolnából: Michelangelo etruszk hagyományokat életre keltő alkotásai. Az alsó sorban két állatfigura szerepel: Toszkánából az Erezsoi Oroszlán, Rómából pedig a Kapitóliumi Anyafarkas.

Az etruszk, római és toszkánai műveltség sok ágon vált részévé a magyarok életének is. A római kereszténységhez kapcsolódó szálak, majd később Mátyás királynak a reneszánsz kapcsolatai is közismertek. Reméljük, hogy az eurázsiai művészeteket bemutató sorozat eddigi füzeteihez hasonlóan az Etruszk, római és toszkánai művészet című kifestő is sok örömet szerez majd a rajzolni és festeni szerető felnőtteknek és gyerekeknek.

Absztrán a pihenő emberalakok a Medici síremlékeken, úgy a halott fiát az élőben tartó szomorú anya tömjéje is gyökereshet régi toszkánai hagyományban. Erre utal az a két szobor, amelyet itt bemutatunk: a Mater Mattuta és a Pieta. A szifno-karfiájú trónos nő anyja és Michelangelo Piétájának Madonna alakja fejedelemasszony: a mindketten éreztetik a halálom től találkozást azokkal, akik egy időre eltávoztak körülből.

Irodalom

[1] Artner T. (1979): *Az ókor művészete*. Móra, Budapest; [2] Bakay K. (1997, 1998): *Őstörténetünk régészeti forrásai. I. II.* Miskolc; [3] Beke L. (1987): *Műalkotások elemzése*. Tankönyvkiadó, Budapest; [4] Bérczi Sz., Bérczi K., Bérczi Zs., Kabai S. (2003): Coloring Booklet Series about the Arts of Central Eurasia with Rich Heritage of Ethnomathematical Ornamental Arts. *Symmetry: Culture and Science*, 12. No. 1-2, p. 231-239.; [5] Castiglione L. (1971): *Római művészet*. Corvina, Budapest; [6] Götz L. (1995): *Keleten kél a Nap*. Püski, Budapest; [7] Hajnóczi Gy. (1973): *Az építészet története. Ókor*. Tankönyvkiadó, Budapest; [8] Hood, S. (1978): *The Arts in Prehistoric Greece*. Penguin, Harmondsworth; [9] Huszka J. (1930): *A magyar turáni ornamentika története*. Pátria, Budapest; [10] Huyghes, R. (1971): *Formes et Forces*. Flammarion, Paris; [11] Kenediné Szántó L. (1977): *Az etruszkok nyomában*. Corvina, Budapest; [12] László Gy. (1974): *A népvándorlaskor művészete Magyarországon*. Corvina, Budapest; [13] Papp Gy. (1967): *Forma*. Corvina, Budapest; [14] Papp Gy. (1973): *Forma*. Corvina, Budapest; [15] Papp Gy. (1973): *Forma*. Corvina, Budapest; [16] Papp Gy. (1973): *Forma*. Corvina, Budapest; [17] Papp Gy. (1973): *Forma*. Corvina, Budapest; [18] Papp Gy. (1973): *Forma*. Corvina, Budapest; [19] Vickers, M. (1985): *A római világ*. Helikon, Budapest; [20] Warren, P. (1989): *Az ókori civilizációk*. Helikon, Budapest;

9. ábra. Az Etruszk Piéta és Michelangelo Piétája. A nagy szobrász ebben a témában is hűséges örököse az egykori ősnép etruszkok művészetének.

Irodalom

1. Artner T. (1979): *Az ókor művészete*. Móra, Budapest;
2. Bakay K. (1997, 1998): *Őstörténetünk régészeti forrásai. I. II.* Miskolc;
3. Beke L. (1987): *Műalkotások elemzése*. Tankönyvkiadó, Budapest;
4. Bérczi Sz., Bérczi K., Bérczi Zs., Kabai S. (2003): Coloring Booklet Series about the Arts of Central Eurasia with Rich Heritage of Ethnomathematical Ornamental Arts. *Symmetry: Culture and Science*, 12. No. 1-2. p. 231-239.;
5. Castiglione L. (1971): *Római művészet*. Corvina, Budapest;
6. Götz L. (1995): *Keleten kél a Nap*. Püski, Budapest;
7. Hajnóczi Gy. (1973): *Az építészet története. Ókor*. Tankönyvkiadó, Budapest;
8. Hood, S. (1978): *The Arts in Prehistoric Greece*. Penguin, Harmondsworth;
9. Huszka J. (1930): *A magyar turáni ornamentika története*. Pátria, Budapest;
10. Huyghes, R. (1971): *Formes et Forces*. Flammarion, Paris;
11. Kenediné Szántó L. (1977): *Az etruszkok nyomában*. Corvina, Budapest;
12. László Gy. (1974): *A népvándorlaskor művészete Magyarországon*. Corvina, Budapest;

13. Lükő G. (1993): Az ige, a magyar ige. *Zöldövezet*, 2. szám. 48. old.;
14. Pogány F. (1965): *Szobrászat és festészet az építőművészetben*. Műszaki, Budapest;
15. Pogány F. (1971): *Firenze*. Corvina, Budapest;
16. Pogány F. (1967): *Róma*. Corvina, Budapest;
17. Pogány F. (1973, 1975): *Itália építésze. I. II.* Corvina, Budapest;
18. Vayer L. (1982): *Az itáliai reneszánsz művészete*. Corvina, Budapest;
19. Vickers, M. (1985): *A római világ*. Helikon, Budapest;
20. Warren, P. (1989): *Az égei civilizációk*. Helikon, Budapest.

BÉRCZI, Szaniszló: Etruscan, Roman and Toscan Art

This article was published in English in the July-September 2010 issue of the periodical *Journal of Eurasian Studies*, pp. 176-182. (<http://www.federatio.org/joes.html>)

